

Cornel Sigmirean

SLUJITOR AL BISERICII ȘI AL NEAMULUI SĂU

Când parcurgem paginile de epocă ce ni-l evocă pe Elie Câmpeanu, ne apare imaginea prototip, solemnă, a preotului din Ardealul nostru de dinainte de 1918. Plecat dintr-un sat ardelean, el ajunge prin învățătură la înalta “misiune” de preot, prin învățătură creștină și prin cultura pe care o răsfrânge asupra semenilor săi și-i înalță la o viață mai demnă. El este în același timp un dascăl, un duhovnic și un luptător pentru drepturi politice. El este cărturarul care are credința, inspirată din epoca luminilor secolului al XVIII-lea, că popoarele se ridică la o viață mai bună prin biserică, școală și cultură.

E o credință pe care i-au insuflat-o dascălii săi, școlile prin care a trecut. La Reghin, Teodor Hărșan, George Crișan și mai ales George Maior, pedagog de excepție al școlilor primare românești, dascălul de conștiință al atâtor generații de intelectuali români din această zonă¹⁾. Apoi a studiat la Blaj, unde a învățat și fratele său Ioan, născut la 1850, care după studii teologice a ajuns în satul Orlat din județul Sibiu.²⁾ Aici, la Blaj, Elie Câmpeanu i-a avut profesori pe acei dascăli care prin cultura și idealurile insuflate tinerilor studioși au “săvârșit resurecția poporului român”, după cum se exprima marele învățat Sextil Pușcariu. Printre asemenea dascăli care au vegheat la cultivarea și educarea sa s-au aflat Timotei Cipariu, savantul care prin cultura impresionantă a dominat o epocă; Ioan Antonelli, istoric și luptător la 1848 pentru drepturile românilor din Transilvania, decorat cu “Crucea de Argint” de către împăratul Francisc Iosif și cu ordinul “Sfânta Ana” de către țarul Rusiei; Ioan Micu Moldovan, “sufletul Blajului”, protectorul atâtor tineri studioși, președinte al “Astreii” și membru corespondent al Academiei Române; Petre Uilăcanu, om de mare cultură, profesor de gimnaziu și apoi la Seminar, din 1888 protopop al Reghinului ș.a. Erau profesori de înaltă ținută culturală și morală,

Crescut în asemenea școli, cu astfel de profesori, "produs clasic" al școlilor din Blaj, eminentul teolog care a fost Elie Câmpeanu se va dovedi în întreaga sa viață preotul cărturar, angajat politic și cultural pentru emanciparea poporului său. Proaspătului licențiat în teologie destinul îi rezervă "misiuni" delicate, în Subcetate, într-o zonă unde elementul românesc era într-un avansat proces de pierdere a naționalității inițiale. **Șematismul Episcopiei greco-catolice de Alba-Iulia și Făgăraș** din 1830 înregistra 7257 de români greco-catolici în scaunele Giurgeului, Ciucului și Casonului³). În Trei Scaune erau 2787 de români greco-catolici, iar în Odorhei erau 3093⁴). Dar o mare parte din acești români trăind prin forța împrejurărilor într-un mediu lingvistic maghiar (secuiesc), au devenit vorbitori ai limbii maghiare. Referindu-se la o asemenea realitate, Orbán Balazs, în volumul VII din **Székelyföld leirása**, arată că "Dacă vrem să-i clasificăm după naționalitate (pe românii din zonă - n.n.), sau mai bine zis după limbă, sunt secui cu buze maghiare toți greco-catolicii - 6525. Dintre ortodocșii care locuiesc în vechile sate din Ciuc, atât de mult s-au maghiarizat, încât s-ar simți jigniți, dacă cineva i-ar considera români (valahi)"⁵).

Ca învățător la început, apoi ca preot, viceprotopop și protopop din 1908, Elie Câmpeanu înregistrează cu tristețe istoria acestei realități. Prin întreaga sa activitate în rândul credincioșilor caută să conserve ce se mai putea salva dintr-un proces care devenea grav pentru viitorul bisericii și al națiunii române. La 1900, districtul său număra 3482 de familii de greco-catolici, totalizând 18894 de suflete din care 2337 de suflete erau total maghiarizate⁶). Prin cei 9 preoți și 12 învățători din parohiile sufragane, pe baza celor 23 de fundații bisericești și școlare din protopopiatul său, Elie Câmpeanu caută să consolideze elementul românesc, să diminueze efectele deznaționalizării prin biserică. Mai ales că, după 1900, acest proces, prin politica guvernelor de la Budapesta, cunoaște forme instituționalizate de manifestare.

Încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în rândul greco-catolicilor ruteni maghiarizați începe o mișcare de introducere a limbii maghiare ca limbă liturgică în biserică. Acțiunea, sprijinită de statul maghiar, va crește în intensitate la sfârșitul secolului al XIX-lea, iar fenomenul tinde să se extindă și asupra parohiilor românești. În luna iunie

Pál Antal Sándor – Sebostván Mihály (összeáll.): Maros-Torda megyei olvasókönyvtár -
Leőhely: adatbank.ro; Digitális szövegtárak

7). Problema înființării unei episcopii greco-catolice maghiare este dezbătută favorabil în Camera Deputaților și în Casa Magnaților⁷⁾. Guvernul de la Budapesta cere Vaticanului acordul pentru înființarea unei episcopii greco-catolice cu limbă liturgică maghiară la Hajdúdorog. Ungaria amenință Sfântul Scaun cu denunțarea Concordatului în cazul unui răspuns negativ.

La asemenea demersuri din partea statului, Biserica greco-catolică română ia măsuri de contracarare. În ianuarie 1912 canonicul Vasile Suciuc - viitor mitropolit - pleacă la Roma, unde are întrevederi cu mai mulți cardinali. Este primit în audiență de papa Pius al X-lea. În luna martie a aceluiași an, cer audiență la papa episcopii Demetrie Radu de la Oradea și Vasile Hossu de la Gherla⁸⁾. La Blaj mitropolitul Victor Mihali convoacă pentru zilele de 17-19 februarie 1912 o conferință la care participă episcopii de Gherla și Oradea, canonici, protopopi, preoți, oameni politici și mireni⁹⁾. La această conferință se hotărăște, printre altele, ca cei patru protopopi din comitatele Ciuc, Odorhei, Mureș și Trei Scaune să redacteze un protest către Sfântul Scaun¹⁰⁾. El este redactat de protopopul Elie Câmpeanu, dovadă a prestigiului de care se bucură în rândul înaltului cler, ca un bun cunoscător al realităților istorice, demografice și confesionale din zona amenințată cu anexarea la Episcopia de Hajdúdorog. Protopopul E. Câmpeanu este de altfel unul dintre cei mai activi participanți la acțiunile de protest întreprinse de Mitropolia de la Blaj. Este prezent la marea adunare de protest de la Alba Iulia din luna mai 1912 și la consfătuirea de la Reghin din august 1912¹¹⁾. La aceste implicări ale protopopului în acțiunile de protest, autoritățile răspund cu represalii la adresa lui și a familiei sale. Elie Câmpeanu rămâne însă un luptător demn în apărarea cauzelor bisericii și națiunii sale.

Cu toate aceste acțiuni de protest, guvernul de la Budapesta publică bula papală **Cristifideles Graeci** privitoare la înființarea Episcopiei de Hajdúdorog. Din cele 162 de parohii ale noii episcopii, 83 erau desprinse din episcopiile românești de la Oradea, Gherla, Alba Iulia și Făgăraș. Protopopiatele din secuime, Trei Scaune, Odorhei, Giurgiu și Târgu-Mureș sunt organizate într-o unitate administrativă aparte, numită Vicariatul Secuimii. În total erau înglobați acestui vicariat 31 de parohii cu 269 de filii, însumând 18619 credincioși¹²⁾.

După acest atentat la adresa Bisericii greco-catolice, cercurile din Ungaria preconizează o acțiune similară la adresa Bisericii ortodoxe,

inițiativă zădărnicită însă prin izbucnirea războiului în anul 1914. Războiul, de altfel, și evoluția acestuia pentru Austro-Ungaria, au estompat, parțial, politica de deznaționalizare asupra românilor concepută de statul maghiar prin crearea Episcopiei de Hajdúdorog.

Imediat după încheierea războiului și Unirea Transilvaniei cu România, parohiile din Vicariatul Secuimii și-au exprimat decizia de reunire la episcopiile românești, un proces însă destul de complicat, din punct de vedere canonic, fiind necesară modificarea de către Sfântul Scaun a bulei **Cristifideles Graeci**¹³⁾. De abia la 1 iulie 1921 parohiile din Vicariatul Secuimii au fost atașate oficial la vechile protopopiate și episcopii românești.

La reșezarea acestor parohii în vechea matcă religioasă și cultural-națională, un rol aparte l-a avut și Elie Câmpeanu, numit protopop de Târgu-Mureș la 27 august 1921¹⁵⁾. O numire inspirată, decisă de Mitropolia de la Blaj pe baza experienței și prestigiului de care se bucura Elie Câmpeanu în cadrul Bisericii greco-catolice române.

Protopopiatul Târgu-Mureș, pe care îl prelua Elie Câmpeanu, reorganizat și întregit după 1918, cuprindea următoarele parohii: Band, Bârdești, Bolintineni, Ceuașul de Câmpie, Chinari, Crăciunești, Ernei, Glodeni, Hărțău, Ivănești, Lăureni, Miercurea Nirajului, Poenița, Oroiu, Oroiu de Câmpie, Păsăreni, Roteni, Sângeorgiul de Mureș, Șardul Nirajului, Săușa, Târgu-Mureș I (Str.P.Maior nr.8), Târgu-Mureș II (Str.Cuza Vodă nr.31), Târgu-Mureș III (Str.Școlii nr.35), Tirimia, Troița, Ungheni, Vaidacuta și Voiniceni. În total 33 de parohii și 73 de filii, toate, cu excepția parohiei Vaidacuta, erau cuprinse în județul Mureș.

Parohia greco-catolică de Târgu-Mureș, unde își afla sediul protopopiatul, înființată în secolul al XVIII-lea, a fost păstorită între anii 1779-1782 de Ioan Bob, viitorul episcop de la Blaj. El a ridicat biserica greco-catolică și casele parohiale. Din fundația creată de el se acordau anual 40 de coroane pentru întreținerea și conservarea acestor lăcașuri¹⁶⁾. În beneficiul aceleiași parohii din Târgu-Mureș, văduva protopopului Vasile Hossu a creat o fundație de 3000 de coroane, numită **Fundațiunea Vasiliu și Maria Hossu**, care aducea parohiei venituri anuale de 981 de coroane și 20 filieri¹⁷⁾.

Situația parohiei și a protopopiatului Târgu-Mureș la numirea ca protopop a lui Elie Câmpeanu se resimțea încă de pe urma arondării ei la Episcopia de Hajdúdorog dar și a efectelor provocate de război. În primii ani de după război protopopiatul Târgu-Mureș era administrat provizoriu

Pál-Antal Sándor – Sebestyén Mihály (összeáll.): Maros-Torda megyei olvasókönyv de protopopul de Reghin, Arifon M. Pona, iar parohia îl avea ca preot interimar pe Alexandru Gliga. Numit protopop în Târgu-Mureș în luna august, reținut de obligațiile politice (era senator), Elie Câmpeanu întârzie să se prezinte la post, ceea ce sporea nerăbdarea mitropolitului Vasile Suciuc dornic de a-l vedea cât mai repede instalat. În o serie de scrisori trimise protopopului Elie Câmpeanu, înaltul ierarh avea în vedere starea dezolată a acelei parohii (Târgu-Mureș - n.n.), care reclamă prezența continuă la reședință a viitorului paroh-protopop¹⁸⁾ Într-o altă scrisoare îi mărturisește din nou că “Dorința noastră fierbinte este ca să te știm cât mai în grabă așezat în fruntea parohiei și protopopiatului din Târgu-Mureș, pentru apărarea și promovarea intereselor noastre bisericești legate de localitate”.¹⁹⁾

De abia însă la 10 decembrie 1921 are loc ședința Consiliului de administrație a bisericii pentru instalarea noului protopop²⁰⁾ Instalarea publică, cu participarea personalităților orașului și a mirenilor, are loc pe ziua de Crăciun, la 25 decembrie 1921.²¹⁾

Preluând parohia și protopopiatul Târgu-Mureș, pe Elie Câmpeanu îl așteptau probleme dintre cele mai diverse. Mai întâi trebuia renovată și adaptată casa parohială, unde era și cancelaria protopopiatului, care trebuia să “corespundă necesităților timpurilor de astăzi și prestigiului bisericii noastre din acel oraș”, se arăta într-o circulară trimisă protopopiatului Târgu-Mureș de către Arhiepiscopie.²²⁾ Trebuiau eliminate efectele lăsate de Episcopia de Hajdúdorog și de administrația Imperiului austro-ungar. Țăranii încă mai continuau, din ignoranță, să afișeze pe pereții caselor portretele împăraților de Habsburg. Formularele ce țineau de administrarea bisericii, matricolele școlare și bisericești, se mai completau în multe parohii în limba maghiară²³⁾ Era apoi munca dificilă de inventariere și recuperare a averilor deținute de fundațiile bisericești din parohiile administrate de Episcopia de Hajdúdorog.²⁴⁾

Pentru protopopul Elie Câmpeanu anii administrării protopopiatului Târgu-Mureș, au fost anii dezvoltării organice a bisericii greco-catolice din această zonă, prin refacerea și construcția de școli și de biserici, mai ales în zonele unde efectele politicii Imperiului austro-ungar se făceau mai grav resimțite, în zona Nirajului de exemplu. Românii trebuia să li se redea vechea identitate și demnitate națională, și aceasta era o muncă delicată, de durată, dusă cu abnegație, de către buni cunoscători ai fenomenului de deznaționalizare. În domeniul școlar, de exemplu, în

Guvernul maghiar a închis 36 de școli românești.²⁵⁾ Cu ajutorul noilor autorități ale statului român, în măsura posibilităților de atunci, protopopiatul Târgu-Mureș s-a implicat în acțiunea de remediere a acestei situații.

Pentru Elie Câmpeanu marea sa operă a fost refacerea și construirea de biserici. În multe parohii și filii erau biserici de lemn, erau și sate fără biserici românești. Prin mobilizarea preoților și mirenilor din protopopiat, prin intervenții la autoritățile locale și centrale ale statului, prin subscripții publice, inclusiv în S.U.A., cum a fost cazul la Ceuașul de Câmpie²⁶⁾, s-au adunat banii necesari ridicării de biserici. În toată această muncă protopopiatul Târgu-Mureș s-a bucurat de ajutorul constant al Mitropoliei de la Blaj. În anul 1923 are loc vizitația canonică a arhiepiscopului și mitropolitului Vasile Suciș în protopopiat. Au fost vizitate localitățile Ungheni, Tirimia Mare, Nicorești, Crăciunești, Budiul Mic, Târgu-Mureș, Ivănești, Lăurenii, Șard, Iobăgenii, Sântandrei, Troița, Bolintinenii, Roteni, Vălenii și Sovata.²⁷⁾

Prin contribuția credincioșilor, cu ajutorul Mitropoliei de la Blaj și cu ajutorul statului, în perioada cuprinsă între anii 1921 și 1937 cât timp Elie Câmpeanu a fost protopop al Târgu-Mureșului, s-au ridicat 44 de biserici greco-catolice. O realizare fără precedent în istoria românilor din această zonă, care a cântărit mult în hotărârea de-a-i acorda protopopului Elie Câmpeanu titlul de Canonic onorar al Arhidiecezei greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș.

Corolarul întregii sale activități de protopop al Târgu-Mureșului, rămâne, credem, ridicarea Catedralei greco-catolice (Catedrala Mică, după cum i se spune astăzi). Copie la scară mai redusă a Basilicii Sfântu Petru de la Roma, ea este, am îndrăzni să spunem, monumentul neolatinității noastre în orașul Târgu-Mureș. Ridicarea ei devenise după aproape 10 ani de la Unire o necesitate. Nu cu mult timp înainte se începuseră lucrările la ridicarea Catedralei ortodoxe, dar în primul rând populația greco-catolică a orașului ajunsese în 1925 la 6265 de credincioși.²⁸⁾ Or, în această situație, vechea biserică nu mai putea cuprinde în spațiul ei numărul mare de credincioși.

Ridicarea ei se dorea și ca un factor de armonie, nicidecum de discordie între români, ea trebuia să fie un element de mândrie pentru toți

Pál-Antal Sándor – Sebestyén Mihály (összeáll.): Maros-Torda megyei olvasókönyv
locuitorii români, indiferență de confesiune. Referitor la acest gând care-i
stăpânea pe cei mai lucizi fondatori ai catedralei, citim în revista **Astra**
din 15 august 1927: “În ziua de 15 august 1927 se va sfinți temelia celei
de a doua biserici naționale în orașul nostru. Trebuie să o considerăm ziua
aceasta ca o sărbătoare românească. Trebuie să dispară în această zi orice
neînțelegere dintre noi și împreună să ne bucurăm când se sfințește temelia
unui lăcaș de închinare. Toți românii trebuie să ia parte la această
solemnitate, când se pune piatră fundamentală unei cetăți românești”²⁹⁾

Începută la 1927, ridicarea catedralei a durat nouă ani, timp în care construcția ei a animat viața comunității, a orașului, a cetății în sens antic, pentru că o catedrală este mai mult decât o construcție. Catedrala - spune Alain Erlande-Brandenburg - domină viața unui oraș, ea îi dă sens și semnificație. Resursele pentru ridicarea ei se adunau greu, se fac subscripții, donații, municipalitatea prin primarul Emil Dandea își aduce propria contribuție. Se trimit ajutoare, inclusiv de la Vatican, după cum reiese dintr-o scrisoare ce protopopul se pregătea să o trimită papei Pius al XI-lea.³⁰⁾

După mari eforturi materiale, estimate la suma de 12.500.000 lei, desăvârșita operă de artă care este Catedrala Mică era terminată în septembrie 1936.³¹⁾ Festivitățile de sfințire au durat două zile, în 8 și 9 septembrie. Ele au fost onorate de mitropolitul Al. Nicolescu și de ministrul Valer Pop. Înălții oaspeți au fost primiți la gară de protopopul Elie Câmpeanu, prefectul Prorubschi, profesorul Simțian și de dr. Emil Dandea. La cuvintele de primire, adresate de oficialități, mitropolitul Al. Nicolescu a spus: “Mulțumesc protopopului Câmpean pentru cuvintele atât de avântate, pline de energie tinerească, el este vecinic tânăr ca bradul, energic și plin de vitalitate, nu sunt mulți ca el. Din voința înaltă a Cerului voi desăvârși opera începută acum 9 ani spre a fi școală de naționalism și credință creștină”³²⁾ Ministrul V. Pop, exprimându-și bucuria de a participa la festivitatea de sfințire a catedralei, mărturisește că: “Are însemnătate din punct de vedere creștinesc și românesc, în acest oraș, unde elementul românesc era izgonit la periferie, astăzi ocupă centrul, prin ridicarea a două biserici naționale, născute din armonie și înțelegere bună”³³⁾ A doua zi, la ora 9, a avut loc o scurtă ceremonie religioasă la vechea biserică, de unde s-au adus spre noua Catedrală sfintele daruri într-o procesiune la care au participat mii de credincioși din văile Mureșului și Târnavelor. “A fost o scenă înălțătoare - consemna ziarul **Glasul Mureșului** - cum soborul

de preoți urmat de delegați ai comunelor de preoți și în odăjdii sfinte, de prapori și icoane sfinte, în dangățul tuturor clopotelor din oraș, a străbătut distanța de la biserica veche spre locașul înălțat și cu contribuția credincioșilor și cu o largă contribuție a statului și autorităților”.³⁴⁾ După ceremonialul de sfințire, a urmat slujba solemnă. La ora 14 a avut loc în sala festivă a Primăriei o “strălucită recepție”. Au rostit cuvântări la această recepție ministrul Valer Pop și primarul Emil Dandea, care a pus ridicarea acestei catedrale pe seama reparațiilor istorice față de poporul român. Își punea speranța că acel moment reprezintă doar un început, care va continua și prin grija față de credincioșii români de pe Valea Nirajului. După terminarea recepției a urmat un banchet grandios în Palatul Culturii, la care au participat 400 de invitați. Seara a avut loc un concert religios al Corului Bisericii “Schimbarea la față” din Cluj. Se încheia astfel o mare sărbătoare din viața românilor din Târgu-Mureș, o sărbătoare al cărei principal artizan era protopopul Elie Câmpeanu, omul care în cei peste 78 de ani de viață s-a dăruit bisericii și neamului său.

Note

1. Grigore Ploeșteanu, **Gheorghe Maior**, în **Reghinul cultural**, II, coordonatori Dr.Grigore Ploeșteanu și Marin Șara, 1990, p.163-166.
2. Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu. **Dascălii Blajului 1754-1948**, Editura Demiurg, 1994, p.89.
3. Apud Mircea Păcurariu, **Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului 1867-1918**, Sibiu, 1986, p.124.
4. **Ibidem**.
5. **Ibidem**.
6. **Șematismul veneratului cler al Arhidiecezei metropolitane greco-catolice române de la Alba Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la Sânta Unire 200**, Blaj, p.335.
7. M.Păcurariu, **op. cit.**, p.109.
8. **Ibidem**, p.110.
9. **Ibidem**, p.110.
10. Traian Popa, **Monografia orașului Târgu-Mureș**, Tg.Mureș, 1932, p.232.

11. **Ibidem.**
12. **Cultura creștină**, III, nr.1, 1913, p.25-26.
13. Arhivele Naționale, Direcția jud. Mureș, **fond Protopopiatul greco-catolic Tg.Mureș**, dosar 1222, fila 1.
14. Idem, **fond cit.**, dosar 1421, fila 5.
15. Idem, **fond cit.**, dosar 1289, fila 4.
16. **Șematismul pe anul 1900**, p.431. Traian Popa, **op. cit.**, p.224.
17. **Șematismul pe anul 1900**, p.431.
18. Arhivele Naționale, Direcția jud. Mureș, **fond cit.**, dosar 1289, fila 12.
19. Idem, **fond cit.**, dosar 1304, fila 5.
20. Idem, **fond cit.**, dosar 1289, fila 11.
21. **Ibidem**, fila 13.
22. Idem, **fond citat**, dosar 1304, fila 27.
23. Idem, **fond cit.**, dosar 1421, fila 5.
24. **Ibidem**, fila 5.
26. Idem, **fond cit.**, dosar 1374, fila 5.
27. Idem, **fond cit.**, dosar 1358, fila 3.
28. **Astra**, I, nr.26, 26 mai 1927, p.1.
29. **Idem**, an I, nr.37, 11 august 1927, p.1.
30. Arhivele Naționale, Direcția jud. Mureș, **fond citat**, dosar 1555, fila 1.
31. **Glasul Mureșului**, III, nr.74, 13 septembrie 1936, p.3.
32. **Ibidem.**
33. **Ibidem.**
34. **Ibidem.**